

ПРИНЦИП НЕЗАЛЕЖНОСТІ АДВОКАТА ЯК ГАРАНТІЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Фляжнікова Я. В., Юзько Т. М.

ВСТУП

Адвокатура в демократичному суспільстві функціонує як незалежна, не підпорядкована державі, інституція, що забезпечена від будь-якого стороннього втручання та є особливим правозахисним інститутом в Україні. Про це свідчить конституційний імператив професійного захисту прав та законних інтересів осіб у суді, публічно-правовий статус даного інституту, надання державою права на отримання правової допомоги абсолютно всім фізичним і юридичним особам.

Ефективність реалізації права на правничу допомогу, а отже й рівень захисту прав і свобод людини, безпосередньо залежать від реальної незалежності адвоката, його професійної автономії та здатності діяти виключно в інтересах клієнта, керуючись законом і професійними стандартами. У цьому контексті незалежність адвокатури постає не лише як внутрішня корпоративна цінність, а як фундаментальна гарантія доступу особи до справедливого правосуддя.

Незалежність адвокатури є основним принципом адвокатської діяльності та адвокатської етики. Це підтверджується міжнародними актами, що стосуються діяльності адвокатури. Зокрема, «завдання, «завдання, що виконуються адвокатом у процесі професійної діяльності, вимагають його абсолютної незалежності і відсутності будь-якого впливу на нього, пов'язаного, в першу чергу, з його особистою заінтересованістю або тиском ззовні»¹, – визначено у Загальному кодексі правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства. У Хартії основоположних принципів діяльності європейських адвокатів, принцип незалежності адвоката асоціюється із «свободою – політичною, економічною та інтелектуальною – у реалізації своїх повноважень, консультуванні та представництві інтересів клієнта». У цьому акті принцип незалежності розкрито через три складові. По-перше, «адвокат має бути незалежним від держави та інших владних інтересів і не повинен допускати, щоб його незалежність була поставлена під загрозу у результаті згубного тиску з боку ділових партнерів». По-друге, «адвокат має залишатися незалежним і від свого клієнта, якщо він хоче завоювати довіру третіх осіб та суду». По-третє, незалежність адвоката життєво залежна від саморегулювання професії, у підтриманні якої визначальна роль відведена асоціаціям адвокатів².

---

¹ Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства (Страсбург, жовтень 1988 р.): URL:http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_343.

² Коментар до Хартії основоположних прав Європейського Союзу, підписаної та проголошеної президентом Європейського парламенту, головою Ради та головою Комісії на засіданні Ради Європейського Союзу в Ніщі 7 грудня 2000 року. URL: <https://tomorrowlawyer.org/wp-content/uploads/2017/03/%D0%A5%D0%B0%D1%80%D1%82%D1%96%D1%8F.pdf>.

У відповідь на зростаючу кількість повідомлень про погрози чи переслідування адвокатів у зв'язку із виконанням ними своїх професійних обов'язків, або безпосереднє втручання у здійснення професійних обов'язків (наприклад, створення перешкод для доступу до клієнтів, ототожнення адвоката з клієнтом тощо), 12 березня 2025 р. Рада Європи ухвалила Конвенцію про захист професії адвоката, в якій стаття 6 містить положення щодо адвокатського ідемітету: «2. Сторони забезпечують, щоб адвокати не несли цивільної або кримінальної відповідальності за усні та письмові заяви, зроблені добросовісно та сумлінно під час здійснення всіх процесуальних дій від імені своїх клієнтів. ...5. Сторони забезпечують, щоб адвокати не зазнавали несприятливих наслідків внаслідок ототожнення їх з їхніми клієнтами або зі справою їхніх клієнтів. Ця стаття застосовується без шкоди для права на свободу вираження поглядів, захищеного Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод та національним законодавством»³.

«Зміст «ідемітету» законодавством розкривається опосередковано через «заборону притягнення до відповідальності», як певну систему привілеїв і пільг, які надаються окремим категоріям осіб у зв'язку із суспільною важливістю їхніх професійних функцій. Встановлюючи такі гарантії, законодавець виокремлює тих, хто потребує особливого захисту та додаткових умов для ефективного виконання своїх обов'язків. Це не просто форма захисту від переслідування за добросовісно прийняті рішення під час виконання професійних повноважень, а передусім інструмент забезпечення незалежності, автономності та свободи професійної діяльності, який дає змогу суб'єктам діяти без страху необґрунтованого покарання»⁴.

Отже, сучасні процеси реформування адвокатури зумовлюють необхідність комплексного переосмислення системи гарантій незалежності адвоката, які мають як інституційний, так і етичний характер. Інституційні гарантії незалежності діяльності адвоката виражені зазначеною вище Конвенцією про захист професії адвоката, та включають законодавче закріплення статусу адвокатури, функціонування органів адвокатського самоврядування, дисциплінарні процедури, процесуальні гарантії адвокатської діяльності, тобто формують зовнішній каркас незалежності. Водночас, не менш важливу роль відіграють етичні засади професії, які забезпечують внутрішню автономію адвоката, його стійкість до тиску та конфлікту інтересів, а також довіру суспільства до інституту адвокатури загалом.

Особливого значення в цьому аспекті набуває професійна етика адвоката, яка виконує не лише регулятивну, а й гарантійну функцію. Через етичні норми конкретизуються вимоги незалежності, добросовісності, лояльності до клієнта та відповідальності перед суспільством. Професійна етика виступає дієвим інструментом забезпечення як незалежності адвоката, так і ефективності

---

³ Конвенція про захист професії адвоката, ухвалена Радою Європи під час засідання 12 березня 2025р. URL: <https://unba.org.ua/news/10046-konvenciya-radi-evropi-pro-zahist-profesii-advokata-tekst-ukrains-koyu.html>.

⁴ Остафійчук Л.А. Ідемітет адвоката. Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (31 жовтня 2025р., Чернівці)/редкол.: О.В. Щербанюк та ін. – Чернівці: 2025. 776 с. С. 138-142. С. 139.

захисту прав людини, доповнюючи формально-юридичні механізми та надаючи їм реального змісту в щоденній адвокатській практиці.

Тому, у даному розділі монографії видається важливим дослідити реформування інституту адвокатури крізь призму взаємозв'язку етичних та інституційних гарантій незалежності адвоката, їх впливу на підвищення ефективності захисту прав людини. Аналіз зазначених аспектів дозволить комплексно оцінити сучасний стан адвокатури, виявити проблемні зони та окреслити напрями подальшого вдосконалення правового регулювання і професійних стандартів адвокатської діяльності.

1. Етичні та інституційні гарантії незалежності адвоката як умова ефективного захисту прав людини

Ефективний захист прав людини не можливий без дотримання інституційної гарантії незалежності адвоката, яку слід досліджувати, відповідаючи на два взаємопов'язані блоки питань. До першого відноситься з'ясування ролі професійної етики адвоката у забезпеченні його незалежності та недопущенні тиску з боку державних органів і суспільних інституцій з урахуванням європейських стандартів, українських реалій та феноменологічного підходу до етичних засад діяльності адвоката. До другого – пошук взаємозв'язку між гарантіями незалежності адвокатури та ефективністю реалізації права на захист у демократичному суспільстві, що дозволить дослідити як етико-правові засади впливають на якість захисту прав людини, включно з викликами сучасних комунікацій (соціальні мережі, публічні виступи) та дисциплінарно відповідальністю.

Загалом незалежність адвоката – фундаментальна передумова здійснення ефективного захисту прав і свобод людини в демократичній правовій державі. Саме вона забезпечує можливість надання правової допомоги без страху тиску, переслідування чи втручання з боку державних органів, інших учасників правовідносин або приватних інтересів. У цьому контексті важливо акцентувати, що адвокат є не лише представником інтересів конкретної особи, а й ключовою складовою механізму утвердження верховенства права, забезпечення справедливого судочинства та реального здійснення прав людини. Відсутність належних гарантій незалежності адвокатської діяльності неминуче призводить до формалізації права на захист, зниження довіри до системи правосуддя та та знецінення конституційних й міжнародно-правових стандартів у сфері прав людини.

Етичні та інституційні гарантії незалежності адвоката утворюють цілісну взаємопов'язану систему, у межах якої норми професійної етики формують внутрішні орієнтири діяльності адвоката, тоді як інституційні засоби визначають зовнішні умови здійснення адвокатської практики. Адвокатська етика покликана забезпечити автономність професійних рішень, пріоритет інтересів клієнта, конфіденційність та уникнення конфлікту інтересів, тоді як інституційні гарантії охоплюють законодавчо закріплений статус адвокатури, самоврядність професії, процесуальні гарантії, а також ефективні механізми захисту адвоката від незаконного втручання. Лише за умови узгодженого

функціонування цих складових можливе формування стабільного середовища, у якому адвокат може діяти незалежно, компетентно та відповідально.

Зокрема, період трансформації правових систем, посилення впливу міжнародних стандартів та зростання викликів, пов'язаних із політичним, економічним і соціальним тиском на правничі професії, зумовлюють необхідність дослідження етичних та інституційних гарантій незалежності адвоката як передумови ефективного захисту прав людини. Водночас у цьому аспекті важливо не лише оцінити реальний стан забезпечення незалежності адвокатської діяльності, а й визначити напрями її зміцнення з метою підвищення ефективності механізмів захисту прав людини та утвердження принципу верховенства права.

Водночас, професійна етика адвоката відіграє ключову роль у забезпеченні його незалежності та стійкості до тиску з боку державних органів і суспільних інституцій, оскільки саме вона формує внутрішні орієнтири професійної поведінки та визначає межі допустимого впливу на здійснення адвокатської діяльності. Етичні принципи адвокатури, такі як незалежність, добросесність, лояльність до клієнта, конфіденційність та професійна відповідальність, спрямовані на забезпечення автономії професійних рішень адвоката та запобігання впливу зовнішніх інтересів на його правову позицію, незалежно від їхнього походження чи суспільної значущості. Саме внутрішнє прийняття адвокатом етичних стандартів перетворює незалежність із формально закріпленої вимоги на реальну характеристику професійної практики.

Крім того, професійна етика адвоката слугує орієнтиром не лише для його діяльності, але й для інших осіб, які взаємодіють із ним, встановлюючи етичні та професійні межі, порушення яких може стати підставою для дисциплінарної відповідальності та опосередковано запобігати втручанню з боку держави чи інших інституцій.

До того ж у професійній діяльності адвоката важливо дотримуватися етичних обов'язків – зберігати адвокатську таємницю, відмовлятися від незаконних доручень та протидіяти порушенням прав людини, що зміцнюють його роль як незалежного суб'єкта правової системи, здатного протистояти зловживанням владою.

Також професійна етика забезпечує захист адвоката від тиску з боку суспільних інституцій, зокрема засобів масової інформації, громадської думки, корпоративних чи економічних груп. У резонансних справах або за умов суспільної поляризації саме етичні стандарти дозволяють адвокату зберігати професійну дистанцію, не піддаватися моральному осуду чи очікуванням «соціально бажаного» результату, а зосереджуватися на правових аргументах і законних засобах захисту. Таким чином, етика слугує інструментом нейтралізації не лише прямого примусу, а й символічного або репутаційного тиску, який може мати не менш руйнівний вплив на незалежність адвокатської діяльності.

Так, професійна етика адвоката є не допоміжним, а системоутворюючим чинником забезпечення його незалежності, що доповнює та конкретизує інституційні й правові гарантії. Вона створює внутрішній бар'єр проти будь-яких форм впливу, формує професійну ідентичність адвоката як захисника прав

людини та сприяє утвердженню довіри до адвокатури як невід'ємного елементу справедливого правосуддя.

Європейський досвід правового регулювання професійної етичної поведінки адвоката є важливим та необхідним для будь-якої цивілізованої спільноти, а його позитивні характеристики можуть стати корисними для реформації чинного законодавства України та подальших наукових досліджень. Оскільки професія адвоката сформована як орієнтир охорони прав людини у відносинах із державною владою, наявність чітких норм адвокатської етики, які відповідають загально визнаним світовим стандартам, є необхідною передумовою ефективності діяльності адвокатури як такої. Саме європейські загально визнані цінності, такі як право на життя, свободу та особисту недоторканність, власність, на справедливий суд та інші, будуть істинними цінностями лише у випадку реальної можливості їх захистити в цивілізований правовий спосіб⁵.

На прикладі Франції, від давніх часів до сьогодні, ми бачимо, що багатовіковий практичний досвід адвокатури, а також її звичаї та традиції сформували спільну для всієї міжнародної юридичної спільноти модель юриста (адвоката, правника)⁶.

У Німеччині адвокатура є незалежною організацією в системі правосуддя, а адвокати – практично вільними підприємцями, які мають свої контори, наймають службовців⁷.

Федеральний закон Німеччини про адвокатуру окремим розділом регулює права та обов'язки адвоката, згідно з яким адвокат має бути гідним поваги та довіри, котрих вимагає його становище і поза своєю професією. Адвокат, до якого звернулися за захистом, і який відмовив у наданні такого захисту, зобов'язаний одразу ж вказати клієнту причину такої відмови та відшкодувати шкоду, яка була йому завдана внаслідок затримки часу з вини адвоката. Шкода, яка була заподіяна клієнту необґрунтованою відмовою, повинна бути відшкодована на загальних підставах відповідно до закону. До того ж у Німеччині діє норма, якою адвокат зобов'язаний здійснювати представництво в цивільному процесі з метою захисту в трудових спорах, якщо його призначено у відповідності до норм цивільно-процесуального законодавства, закону про суди у трудових спорах чи на підставі інших положень про безоплатний тимчасовий захист. Такі ж положення діють і у сфері кримінального законодавства⁸.

До найбільш вагомих принципів адвокатської професії в Люксембурзі віднесено: гідність, добросовісність, старанність, порядність, незалежність та

---

⁵ Фляжнікова Я.В. Європейський досвід правового регулювання професійної етичної поведінки адвоката. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019 № 5. С. 173-177. С. 173.

⁶ Святоцький О.Д. Адвокатура в юридичному механізмі захисту прав громадян (історико-правове дослідження) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 1994. 380 с.

⁷ Святоцький О.Д., Медведчук В.В. Адвокатура історія і сучасність Київ : ІнЮре, 1997. 320 с.

⁸ Фляжнікова Я.В. Європейський досвід правового регулювання професійної етичної поведінки адвоката. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019 № 5. С. 173-177. С. 173-174.

гуманізм, честь, лояльність, делікатність, поміркованість, ввічливість, безкорисливість та братерство⁹.

У Молдові адвокатська діяльність здійснюється за принципами: забезпечення гарантованого Конституцією права на захист, свободи і незалежності здійснення адвокатської діяльності, колегіальності й демократизму у взаємовідносинах між адвокатами, добровільного членства у професійних адвокатських об'єднаннях, забезпечення законності й гуманізму¹⁰.

У законодавстві про адвокатуру Литви виокремлено основні положення адвокатської професії: демократичність, колегіальність і чесна конкуренція у взаємовідносинах між адвокатами, свобода і незалежність адвокатської професії, нерозголошення таємниці клієнта, законність адвокатської діяльності, бездоганна поведінка, лояльність до клієнта та прагнення уникнути конфлікту інтересів¹¹.

Цікавою для дослідження виявилась Адвокатура Польщі, діяльність якої регулюється Законом про адвокатуру, прийнятим Сеймом республіки 26 травня 1982 р. Прийняття цього закону було зумовлено істотними змінами в суспільному та політичному становищі країни. Як наслідок, законодавець посилив роль адвокатури задля підвищення престижу адвокатської професії. Згідно із Законом про адвокатуру Польщі: «адвокатура покликана надавати правову допомогу в справі охорони громадянських прав і свобод, у формуванні та застосуванні права». Завдання, викладені у ст. 1 цього Закону, поширюються також і на взаємодію адвокатури з державними органами, що свідчить про її авторитет і високе покликання¹².

Досліджуючи Правила незалежної професійної поведінки адвокатів Фінляндії, прийняті колегією адвокатів 9 червня 1972 р., прослідковується особлива свобода у професійній діяльності. Як приклад, наявне положення, яке характеризує значимість адвокатської професії, а саме: «...адвокат зобов'язаний у межах закону і правил належної професійної поведінки робити все можливе для захисту інтересів свого клієнта»¹³.

Кодекс поведінки адвоката, прийнятий Радою Шведської асоціації адвокатів від 9 листопада 1984 р., положення етичної поведінки адвоката висвітлив так: головний обов'язок адвоката полягає в тому, щоб у межах закону

---

⁹ Reglementinterie ur del'ordre des avocats du barreau De Luxembourg: adopteparle Conseil del'ordredre 9 janvier 2013. Journal officiel du Grand-Duchede Luxembourg. 2013. 39. P. 560.

¹⁰ Nu privire la avocatur_a: Lege al Republicii Moldova. 1260 din 19.07.2002. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2010. 159. Art. 582.

¹¹ Lietuvos Respublikos Advokaturos Istatymas. IX-2066. 18.03.2004. Valstyb_eszinios. 2004. 50. 1632.

¹² Адвокатура Польщі. URL: <http://pravouch.com/page/advokatura/ist/ist-12--idz-ax233--nf-22.html> (дата звернення: 23.12.2025).

¹³ Гіда Є.О. Сучасні підходи до класифікації принципів правового захисту прав людини. Міжнародні та національні механізми захисту прав людини: виклики сьогодення : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (8 квітня 2011 р.). Донецьк : Сучасний друк, 2011. С. 83-85.

і професійної етики максимально ефективно відстоювати інтереси свого клієнта¹⁴.

Адвокати Бельгії діють за принципами незалежності та справедливості. Вони є вільними від будь-якого стороннього впливу, тиску, контролю та зовнішнього втручання під час виконання професійних обов'язків. У випадку, коли клієнт, подаючи позов, не має адвоката, і жоден з них самостійно не береться вести справу, то керівник, який є старшим з усіх працюючих за віком, може призначити адвокату взяти на себе обов'язок прийняти таку справу, але у випадку, якщо в нього будуть відсутні істотні причини для відмови¹⁵.

Сьогодні на території ЄС уже сформовано професійні правові організації, які підтримують статус та роль адвокатів. Це, зокрема, Рада адвокатів і правничих об'єднань ЄС (Council of the Bars and Law Societies of the European Union), яка виникла у 1960 р. Вона об'єднала 28 адвокатур Європи, таких країн, як: Австрія, Англія, Бельгія, Болгарія, Греція, Естонія, Ірландія, Іспанія, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Македонія, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Франція, Хорватія, Чехія, Швейцарія та ін.¹⁶

У результаті порівняння зарубіжного досвіду регулювання правил адвокатської етики та відповідальності за їх порушення (на прикладі Франції, Німеччини, Іспанії, Італії, Польщі, Австрії тощо) з національним, виокремлено тогочасні риси: 1) переважно дуалістичний характер національного правового регулювання (закон та кодекс або правила, що містять перелік етичних засад поведінки); 2) подібний перелік та зміст принципів адвокатської етики; 3) архітектоніка етичних кодексів (преамбула, декілька розділів, що складаються зі статей, прикінцеві положення); 4) закріплення дисциплінарної відповідальності за порушення етичних норм¹⁷.

У цьому аспекті, важливою постає необхідність розглянути українські реалії, які стосуються даної тематики. Так, в українських реаліях роль професійної етики адвоката у забезпеченні його незалежності набуває особливого значення з огляду на специфіку розвитку правової системи, стан правозастосовної практики та тривалі структурні проблеми взаємовідносин між адвокатурою і державою. Попри законодавче закріплення незалежності адвокатської діяльності та формальне визнання самоврядності адвокатури, на практиці адвокати нерідко стикаються з прямим або прихованим тиском з боку правоохоронних органів, органів досудового розслідування, прокуратури, а інколи й суду. У таких умовах саме професійна етика стає одним із небагатьох

---

¹⁴ Компанейцев С.В. Деонтологічні стандарти діяльності адвокатів у деяких зарубіжних країнах. Актуальні питання публічного та приватного права. 2013. № 1. С. 16–18.

¹⁵ Адвокатура Бельгії. Загальні принципи. URL: <http://lawbook.online/page/advokatura/ist/ist-12--idz-ax233--nf-12.html> (дата звернення: 12.12.2025).

¹⁶ Фляжнікова Я.В. Європейський досвід правового регулювання професійної етичної поведінки адвоката. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019 № 5. С. 173–177. С. 173.

¹⁷ Фляжнікова Я. В. Правила адвокатської етики та юридична відповідальність за їх порушення : дис...доктора філос. / Фляжнікова, Ярослава Василівна ; Національний університет «Одеська юридична академія» – Одеса, 2022. – 71 с.

стабільних внутрішніх механізмів, що дозволяє адвокату зберігати автономність професійної позиції та протистояти спробам впливу.

Українська адвокатська практика демонструє, що тиск на адвокатів часто набуває неформалізованих форм: виклики на допити як свідків у справах клієнтів, обшуки в адвокатських приміщеннях, спроби отримання доступу до адвокатської таємниці, дисциплінарні провадження з очевидним ознаками використання їх як засобу впливу. У таких ситуаціях дотримання етичних принципів – передусім незалежності, конфіденційності та пріоритету інтересів клієнта – є критично важливим чинником опору незаконним діям. Професійна етика в українських умовах виконує не лише регулятивну, а й захисну функцію, оскільки саме апеляція до етичних стандартів дозволяє адвокату обґрунтовувати відмову від виконання вимог, що суперечать закону або підривають довіру до професії.

Водночас українські реалії засвідчують і певні проблеми внутрішнього характеру, пов'язані з неоднорідністю етичної культури в адвокатському середовищі. Формальне сприйняття правил адвокатської етики, використання їх виключно як підстави для дисциплінарної відповідальності, а не як ціннісного орієнтира професійної діяльності, знижує їх потенціал як інструменту забезпечення незалежності. У таких умовах адвокат може ставати вразливим до зовнішнього тиску, особливо коли поєднуються страх дисциплінарних санкцій, репутаційні ризики та економічна залежність від окремих клієнтів або інституцій.

Особливу актуальність в Україні має проблема суспільного тиску на адвокатів у так званих резонансних справах, пов'язаних із корупцією, національною безпекою, воєнними злочинами або політично чутливими процесами. У таких випадках адвокат нерідко сприймається суспільством не як гарант права на захист, а як «співучасник» або «захисник аморального». За відсутності сталої правової культури це створює серйозні виклики для незалежності адвокатської діяльності. Саме професійна етика дозволяє адвокату дистанціюватися від моральних оцінок клієнта, чітко розмежовуючи захист прав людини і схвалення її поведінки, що є принципово важливим для функціонування справедливого правосуддя.

Відтак, в українських реаліях професійна етика адвоката виступає не лише нормативним регулятором поведінки, а й компенсаторним механізмом, який частково нівелює недосконалість інституційних гарантій незалежності. Вона зміцнює внутрішню стійкість адвоката до тиску, сприяє збереженню професійної автономії та водночас потребує подальшого розвитку як елементу правничої культури, без чого неможливе реальне утвердження незалежної адвокатури та ефективного захисту прав людини в Україні.

Власне, адвокат покликаний надавати професійну правничу допомогу суспільству в усіх сферах життєдіяльності. У відповідності до свого покликання, кожен адвокат повинен усвідомлювати, що якісні юридичні послуги та належний правовий захист вимагають значних інтелектуальних зусиль, постійного самовдосконалення, підвищення своєї кваліфікації та постійного розвитку загальної та професійної правової культури. Невипадково, феноменологія дає змогу пізнати об'єктивну дійсність за допомогою

внутрішнього почуття. Для фахівця в галузі права досить важливим є вміння формувати свої якості за допомогою внутрішнього переконання. Адже, ціннісна орієнтація та професійна майстерність захисника залежить від усвідомлення ним системи правових цінностей та етичних норм у суспільстві, стриманості, тактовності, людської та професійної гідності¹⁸. Відтак, адвокатська діяльність вимагає не лише фахових знань, а й постійного самовдосконалення, глибокого усвідомлення правових і моральних цінностей та високого рівня професійної культури.

За допомогою феноменологічного підходу, доцільно виокремити внутрішні компетенції адвоката, на основі яких визначити зовнішні.

До внутрішніх компетентностей відносимо ті знання, навички та уміння, які пов'язані безпосередню із самим адвокатом, це, зокрема: правова культура, професійне мовлення, стресостійкість, аналітичне мислення, правова свідомість.

До зовнішніх компетентностей варто віднести ті, що стосуються певних життєвих ситуацій та їх вирішення, зокрема: комунікативна компетентність, соціальна компетентність, ситуативна компетентність¹⁹.

Ці компетентності, безумовно, є тісно взаємопов'язаними. Наприклад, коли клієнт при спілкуванні із адвокатом-захисником порушує будь-які норми суспільної моралі, одразу ж проявляється правова свідомість, стресостійкість та аналітичне мислення, далі – прослідковується ситуативна компетентність, де можливо застосувати і професійне мовлення і комунікативну та/або соціальну компетенції²⁰. Тому, ефективна діяльність адвоката залежить від системного поєднання особистих якостей та здатності діяти адекватно в конкретних життєвих ситуаціях.

Отже, незалежність адвоката є ключовою умовою ефективного захисту прав і свобод людини та невід'ємним елементом утвердження верховенства права, що забезпечується поєднанням інституційних та етичних гарантій. Європейський досвід законодавчого регулювання незалежності адвокатської діяльності переконливо свідчить, що поряд із законодавчо закріпленими механізмами самоврадянності й захисту адвокатської діяльності, саме професійна етика формує внутрішню стійкість адвоката до будь-яких форм тиску. В українських реаліях, де інституційні гарантії незалежності часто залишаються формальними, професійна етика адвокатської діяльності є захисним і компенсаторним механізмом. Вона забезпечує автономність професійних рішень, збереження адвокатської таємниці, дотримання пріоритету інтересів клієнта та здатності протидіяти державному та суспільному тиску.

---

¹⁸ Фляжнікова Я. В. Ключові компетентності адвоката. Феноменологічний підхід. Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали Міжнародної наукової конференції (Чернівці. 26-27 жовтня 2017 р.) Чернівці: Технодрук, 2017. С. 322-323. С. 322.

¹⁹ Фляжнікова Я. В. Правила адвокатської етики та юридична відповідальність за їх порушення : дис...доктора філос. / Фляжнікова, Ярослава Василівна ; Національний університет «Одеська юридична академія» – Одеса, 2022. – 92 с.

²⁰ Фляжнікова Я. В. Ключові компетентності адвоката. Феноменологічний підхід. Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали Міжнародної наукової конференції (Чернівці. 26-27 жовтня 2017 р.) Чернівці: Технодрук, 2017. С. 322-323. С. 323.

2. Професійна етика адвоката як інструмент забезпечення незалежності та ефективного захисту прав людини

Загалом, професійна етика адвоката відіграє ключову роль у функціонуванні правової держави, оскільки саме вона визначає межі та стандарти здійснення адвокатської діяльності. Зокрема, у сучасних умовах зростання нових викликів і посилення тиску на правничі професії етичні принципи стають ключовим інструментом забезпечення незалежності адвоката та ефективного захисту прав і свобод людини. Усвідомлення значення професійної етики дозволяє розглядати її не лише як сукупність норм поведінки, а як фундаментальну гарантію справедливого правосуддя та утвердження верховенства права.

При цьому, професійна етика адвоката посідає центральне місце в системі гарантій незалежності адвокатської діяльності, оскільки вона формує внутрішні засади професійної поведінки та визначає межі допустимого впливу на прийняття адвокатських рішень. Саме етичні принципи забезпечують автономність адвоката у виборі правової позиції, пріоритет інтересів клієнта, дотримання конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів, що є необхідною умовою ефективного захисту прав і свобод людини. На відміну від інституційних і правових гарантій, які створюють зовнішні умови здійснення адвокатської діяльності, професійна етика виступає внутрішнім механізмом саморегуляції, здатним протидіяти як прямому, так і опосередкованому тиску з боку державних органів, суспільства чи інших зацікавлених осіб. У цьому контексті етичні норми перетворюють незалежність адвоката з формально закріпленого принципу на реальну характеристику його щоденної професійної діяльності, сприяючи утвердженню довіри до адвокатури та зміцненню верховенства права.

Для адвокатів принцип верховенства права набуває особливого значення, оскільки вони мають спрямовувати свою діяльність на захист загально-визнаних принципів і норм міжнародного права, основним пріоритетом якого є права і свободи людини і громадянина. Визнання і дотримання принципу верховенства права є однією з основних і невід'ємних ознак правової держави, у побудові якої бере активну участь адвокатура, керуючись своїм конституційним призначенням²¹.

Зокрема, право особи на судовий захист є одним із найважливіших прав людини, яке нормативно закріплено в європейських країнах, Конституції України та іншому законодавстві. Принцип верховенства права означає можливість кожного відстоювати свої права в суді. Ефективне використання цього права найчастіше можливо лише за наявності професійного представника, тобто адвоката²².

У цьому контексті особливої актуальності набуває питання поведінки адвоката у соціальних мережах, які стали важливим простором професійної та суспільної комунікації. Публічна активність адвоката в онлайн-середовищі

---

²¹ Фляжнікова Я.В. Принцип верховенства права у діяльності адвоката. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє*. Матер. X Міжнар. наук.-практ. конф.: (м. Одеса, 6 листопада 2020 р.) / редкол.: Н. М. Бакаянова (голова) та ін. – Одеса, 2020. 720 с. С. 465-467. С. 465.

²² Там само.

безпосередньо впливає на сприйняття його незалежності, професійної репутації та довіри до адвокатури загалом. Дотримання етичних принципів у соціальних мережах передбачає стриманість у висловлюваннях, повагу до прав і гідності інших осіб, нерозголошення адвокатської таємниці, уникнення конфлікту інтересів і політично або емоційно заангажованих заяв, що можуть поставити під сумнів об'єктивність адвоката. Таким чином, етична поведінка адвоката в соціальних мережах виступає складовою гарантії незалежності адвокатської діяльності та важливим чинником забезпечення ефективного захисту прав людини в сучасному цифровому суспільстві.

Стаття 34 Конституції України закріплює, що кожній особі гарантується право на свободу думки й слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Реалізація цих прав може бути обмежена законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання правопорушенням, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету й неупередженості правосуддя²³.

У сучасних умовах діджиталізації, соціальні мережі відіграють роль нової віртуальної реальності XXI ст., пронизуючи всі сфери суспільного життя. Вони стали унікальною платформою для консолідації різних груп суб'єктів на основі спільності їх інтересів, при цьому в результаті комунікативної взаємодії виникає масштабний синергетичний ефект. Соціальні мережі також сприяють структуризації комунікативного простору, створенню віртуальних співтовариств, які часто на практиці перетворюються на громадські об'єднання, а вже існуючим громадським інституціям дають можливість поширювати свої ідеї, залучати до своїх лав нових членів та координувати їх дії²⁴.

Сучасна адвокатська спільнота повинна правильно реагувати на нові виклики онлайн-комунікацій, переосмислити новітні зміни традиційних засобів зв'язку з клієнтами, громадськістю та іншими суб'єктами. Соціальні мережі та Інтернет-ресурси наразі використовуються не лише для обміну даними чи передачі відомостей правового характеру, але й для перемовин через захищений канал зв'язку (до прикладу, Skype) у відео- й аудіоконференціях. Такий формат конференції може використовуватися під час проведення судових засідань, для допиту потерпілих, підозрюваних, обвинувачених, свідків тощо. Крім того, за допомогою вільно поширюваних браузерів мережа Інтернет дає можливість збирати й аналізувати відкриті дані про клієнтів чи осіб, які беруть участь у судових справах.

Найбільшою популярністю серед адвокатів користується мережа Фейсбук, що є зручною платформою спілкування, обміном необхідною інформацією із колегами, клієнтами, друзями чи знайомими. Активно використовує Фейсбук і НААУ, сповіщаючи про результати своєї діяльності або проблеми, що існують в

---

²³ Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

²⁴ Фляжнікова Я.В. Адвокати у соціальних мережах. Етико-деонтологічний аспект. *Lawyers in a social networks. The ethical-deontological aspect. Visegrad journal on Human rights* -1/1, 2017. Slovenska republika, 2017. P. 123-127. P. 123.

адвокатському співтоваристві. Комітети НААУ також мають окремі сторінки через які оперативно інформують про свою діяльність, проводять обговорення дискусійних питань, знаходять нових партнерів для реалізації чергових завдань.

Зазвичай у Фейсбуці адвокати висвітлюють події, що пов'язані із розглядом резонансних судових справ або судовою практикою. Проте окремі аспекти діяльності адвоката у соціальних мережах можуть впливати на масову свідомість щодо прихильності чи неприхильності до певних питань або окремих осіб, здійснювати формування суспільної думки, цінностей, стандартів адвокатської діяльності, популяризувати ті чи інші ідеї серед громадськості²⁵.

Підсумовуючи зазначимо, що сучасне правове регулювання поведінки в мережі Інтернет пов'язано з певним колом проблем, до прикладу, проблема ідентифікації адвоката, збереження конфіденційності та адвокатської таємниці під час користування соціальними мережами, вибору мережі або платформи для спілкування, недосконалості положень ПАЕ щодо поведінки адвоката в мережі інтернет тощо. Задля систематизації проблем пропонуємо об'єднати їх у певні групи:

правові (проблеми недосконалості положень ПАЕ щодо поведінки адвоката в мережі Інтернет);

морально-етичні (проблема ідентифікації адвоката, збереження конфіденційності та адвокатської таємниці під час користування соціальними мережами);

програмно-технічні (неякісне програмне забезпечення функціонування соціальних мереж та Інтернет-платформ, слабкий Інтернет зв'язок, неякісне технічне обладнання адвоката або іншого суб'єкта з яким адвокат вступає у комунікацію);

виховні (проблеми Інтернет-освіти серед адвокатів, до прикладу, складнощі з реєстрацією в соціальних мережах, оновлення та налаштування програм тощо);

організаційні (проблема вибору мережі або платформи для спілкування, формату спілкування, розподілу ролей під час ведення соціальних мереж).

Незважаючи на вищенаведені складнощі, участь адвоката в Інтернет-просторі з дотримання вимог, визначених ПАЕ, має суттєве й коло переваг, адже забезпечує:

1) економію транспортних витратів (як клієнту, так і адвокату);

2) збереження енергетичних і ресурсних витрат (переважно це стосується адвоката, адже дозволяє йому консультувати клієнта знаходячись в будь-якому місці, а не лише в офісі);

3) мобільність адвоката (свідчить клієнту про те, що адвокат слідує вимогам часу);

---

²⁵ Фляжнікова Я. В. Правила адвокатської етики та юридична відповідальність за їх порушення : дис...доктора філос. / Фляжнікова, Ярослава Василівна ; Національний університет «Одеська юридична академія» – Одеса, 2022. – 107 с.

4) пришвидшення обміну інформації адвоката з іншими суб'єктами (клієнтом, колегами, органами адвокатського самоврядування, представниками суду тощо)²⁶.

У цьому ж аспекті важливе значення має дисциплінарна відповідальність адвоката за порушення Правил адвокатської етики (ПАЕ), яка виступає необхідним інструментом забезпечення професійної доброчесності та підтримання довіри до адвокатури. Порушення етичних стандартів у соціальних мережах – зокрема розголошення адвокатської таємниці, некоректні або принизливі висловлювання, публічне обговорення справ клієнтів, дискредитація колег чи судових органів – може свідчити про зловживання професійним статусом і ставити під сумнів незалежність адвоката. Саме тому механізм дисциплінарної відповідальності покликаний не лише реагувати на вже вчинені порушення, а й виконувати превентивну функцію, спонукаючи адвокатів до свідомого та відповідального використання цифрових платформ. Водночас дисциплінарні заходи не мають обмежувати свободу слова адвоката довільно, а повинні застосовуватися з дотриманням принципів пропорційності, обґрунтованості та справедливості, забезпечуючи баланс між свободою вираження поглядів і необхідністю збереження високих етичних стандартів професії.

Стаття 66 ПАЕ передбачає, що за порушення правил адвокатської етики до адвоката можуть бути застосовані заходи дисциплінарної відповідальності в порядку, передбаченому законодавством про адвокатуру та адвокатську діяльність, рішеннями З'їзду адвокатів України, актами РАУ та НААУ²⁷.

Водночас, досліджуючи проблематику юридичної відповідальності за порушення правил адвокатської етики, можемо відзначити:

- 1) за порушення ПАЕ на рівні правових актів прямо закріплено лише дисциплінарну відповідальність;
- 2) інші види юридичної відповідальності мають субсидіарний до дисциплінарної відповідальності характер;
- 3) притягнення адвокатів за порушення ПАЕ до інших видів відповідальності не є характерним²⁸.

Проте, за порушення правил адвокатської етики на правовому рівні закріплено лише дисциплінарну відповідальність. Інші види юридичної відповідальності мають субсидіарний характер²⁹.

Отже, поєднання правових норм і етичних стандартів формує цілісну систему відповідальності, в межах якої на адвоката покладено обов'язок діяти добросовісно, незалежно та виключно в інтересах клієнта. Етико-правові механізми відповідальності адвоката носять превентивний характер, оскільки забезпечують належний рівень професійної поведінки щодо здійснення ефективного захисту прав і свобод людини.

---

²⁶ Фляжнікова Я. В. Правила адвокатської етики та юридична відповідальність за їх порушення : дис...доктора філос. / Фляжнікова, Ярослава Василівна ; Національний університет «Одеська юридична академія» – Одеса, 2022. – 107 с.

²⁷ Там само. 132 с.

²⁸ Там само. 162 с.

²⁹ Там само. 181 с.

ВИСНОВКИ

Незалежність є органічним та невід'ємним елементом функціонування інституту адвокатури, що гарантує здійснення адвокатом своєї діяльності без будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання. До основних структурних елементів принципу незалежності адвоката відносяться: незалежність від держави та будь-яких інших органів; процесуальні гарантії діяльності адвоката; адвокатську таємницю; незалежність адвоката від своїх власних інтересів, від клієнта, своїх ділових партнерів та колег-адвокатів; функціонування адвокатського самоврядування. Незалежність адвокатської діяльності виключає будь-які форми втручання у здійснення ним законної професійної діяльності з надання правничої допомоги. Дисциплінарна відповідальність адвоката за порушення Правил адвокатської етики виступає необхідним інструментом для забезпечення професійної, доброчесної, незалежної та виключно в інтересах клієнта діяльності адвоката.

АНОТАЦІЯ

Професійна етика адвоката є ключовим чинником забезпечення його незалежності, оскільки визначає внутрішні орієнтири професійної поведінки та встановлює межі допустимого впливу на здійснення адвокатської діяльності. Встановлено, що сукупність етичних принципів адвокатури, зокрема: незалежність, доброчесність, лояльність до клієнта, конфіденційність і професійна відповідальність спрямована на автономність адвокатських рішень та запобігання підміни правової позиції зовнішніми інтересами, незалежно від їхнього походження чи суспільної значущості. Доведено, що саме внутрішнє прийняття адвокатом етичних стандартів перетворює незалежність із формально закріпленої вимоги на реальну характеристику професійної діяльності. Порівняння національного регулювання з правопорядками низки європейських держав дозволило виокремити спільні риси регулювання адвокатської етики, зокрема дуалістичну модель нормативного закріплення, схожість принципів етичної поведінки, типовість структури етичних кодексів і наявність дисциплінарних санкцій за їх порушення. З'ясовано, що сучасне регулювання поведінки адвоката в мережі Інтернет супроводжується низкою проблем, пов'язаних з ідентифікацією адвоката, забезпеченням конфіденційності й адвокатської таємниці, вибором комунікаційних платформ, а також фрагментарністю та недосконалістю положень Правил адвокатської етики щодо поведінки адвоката в мережі інтернет.

Ключові слова: адвокат, адвокатура, незалежність адвоката, Правила адвокатської етики, гарантії адвокатської діяльності, захист прав людини, європейські стандарти адвокатури, соціальні мережі, верховенство права.

Література

1. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства (Страсбург, жовтень 1988 р.): URL:http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_343.

2. Коментар до Хартії основоположних прав Європейського Союзу, підписаної та проголошеної президентом Європейського парламенту, головою Ради та головою Комісії на засіданні Ради Європейського Союзу в Ніцці 7 грудня 2000 року. URL: <https://tomorrowlawyer.org/wp-content/uploads/2017/03/%D0%A5%D0%B0%D1%80%D1%82%D1%96%D1%8F.pdf>

3. Конвенція про захист професії адвоката, ухвалена Радою Європи під час засідання 12 березня 2025р. URL: <https://unba.org.ua/news/10046-konvenciya-radi-evropi-pro-zahist-profesii-advokata-tekst-ukrains-koyu.html>.

4. Остафійчук Л.А. Ідемнітет адвоката. Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (31 жовтня 2025р., Чернівці)/редкол.: О.В. Щербанюк та ін. – Чернівці: 2025. 776 с. С. 138-142.

5. Фляжнікова Я.В. Європейський досвід правового регулювання професійної етичної поведінки адвоката. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019 № 5. С. 173-174.

6. Святоцький О.Д. Адвокатура в юридичному механізмі захисту прав громадян (історико-правове дослідження) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 1994. 380 с.

7. Святоцький О.Д., Медведчук В.В. Адвокатура історія і сучасність Київ : ІнЮре, 1997. 320 с.

8. Reglementinterie ur del'ordre des avocats du barreau De Luxembourg: adopteparle Conseil del'ordrele 9 janvier 2013. Journal officiel du Grand-Duchede Luxembourg, 2013. 39. P. 560.

9. Nu privire la avocatur_a: Lege al Republicii Moldova. 1260 din 19.07.2002. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2010. 159. Art. 582.

10. Lietuvos Respublikos Advokaturos Istatymas. IX-2066. 18.03.2004. Valstyb_eszinios. 2004. 50. 1632.

11. Адвокатура Польщі. URL: <http://pravouch.com/page/advokatura/ist/ist-12--idz-ax233--nf-22.html> (дата звернення: 23.12.2025).

12. Гіда Є.О. Сучасні підходи до класифікації принципів правового захисту прав людини. Міжнародні та національні механізми захисту прав людини: виклики сьогодення : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (8 квітня 2011 р.). Донецьк : Сучасний друк, 2011. С. 83-85.

13. Компанейцев С.В. Деонтологічні стандарти діяльності адвокатів у деяких зарубіжних країнах. Актуальні питання публічного та приватного права. 2013. № 1. С. 16-18.

14. Адвокатура Бельгії. Загальні принципи. URL: <http://lawbook.online/page/advokatura/ist/ist-12--idz-ax233--nf-12.html>

15. Фляжнікова Я. В. Правила адвокатської етики та юридична відповідальність за їх порушення : дис...доктора філос. / Фляжнікова, Ярослава Василівна ; Національний університет «Одеська юридична академія» – Одеса, 2022. – 251 с.

16. Фляжнікова Я. В. Ключові компетентності адвоката. Феноменологічний підхід. Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали Міжнародної наукової конференції (Чернівці. 26-27 жовтня 2017 р.) Чернівці: Технодрук, 2017. С. 322-323.

17. Фляжнікова Я.В. Принцип верховенства права у діяльності адвоката. Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє. Матер. X Міжнар. наук.-практ. конф.: (м. Одеса, 6 листопада 2020 р.) / редкол.: Н. М. Бакаєнова (голова) та ін. Одеса, 2020. 720 с. С. 465-467.

18. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

19. Фляжнікова Я. В. Адвокати у соціальних мережах. Етико-деонтологічний аспект. Lawyers in a social networks. The ethical-deontological aspect. Visegrad journal on Human rights -1/1, 2017. Slovenska republika, 2017. P. 123-127.

Information about the authors:

Fliazhnikova Yaroslava Vasylivna,

Doctor of Philosophy, Senior Lecturer, Department of Socio-Economic Disciplines, Municipal Institution of Higher Education "Bar Humanitarian and Pedagogical College named after Mykhailo Hrushevsky", Maydan Mykhailo Hrushevsky, 1, Bar, Vinnytsia Region, 23000, Ukraine

Yuzko Tetyana Mykolayivna,

Doctor of Philosophy, Associate Professor, Department of Socio-Economic Disciplines, Municipal Institution of Higher Education "Bar Humanitarian and Pedagogical College named after Mykhailo Hrushevsky", Maydan Mykhailo Hrushevsky, 1, Bar, Vinnytsia Region, 23000, Ukraine